

УДК 378.147:005.961:796.015.132

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.18.347721>ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6333-5519>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Анна Фастівець,

докторка педагогічних наук, професорка кафедри фізичної терапії;
Заклад вищої освіти «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»

У статті здійснено теоретичне узагальнення та практичне обґрунтування педагогічних умов формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації. Визначено сутність поняття «підприємницька культура» як інтегративної професійно-особистісної характеристики, що поєднує ціннісно-мотиваційні орієнтації, знання, уміння, навички, інноваційне мислення та соціальну відповідальність. На основі аналізу наукових джерел виокремлено та обґрунтовано комплекс педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування підприємницької культури у здобувачів освіти: формування позитивної мотивації до підприємницької діяльності; інтеграцію підприємницької складової у зміст професійної підготовки; створення діяльностно орієнтованого освітнього середовища; розвиток соціального партнерства між закладами освіти та підприємницькими структурами; забезпечення рефлексії та саморегуляції у процесі навчання.

У дослідженні представлено результати констатувального етапу експерименту, проведеного серед студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (спеціальність «Туризм та рекреація», $n=78$) та здобувачів ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая» (спеціальність «Фізична терапія», $n=77$), що дозволило визначити вихідний рівень сформованості підприємницької культури майбутніх фахівців за чотирма компонентами: мотиваційно-ціннісним, когнітивним, діяльним і рефлексивно-аналітичним. Установлено, що більшість студентів обох груп характеризуються середнім рівнем розвитку підприємницької культури, проте здобувачі спеціальності «Туризм та рекреація» мають децю вищі показники за інтегральним рівнем та провідними компонентами; це пояснено більшою практичною спрямованістю їхньої професійної підготовки та наявністю дисциплін, які безпосередньо передбачають реалізацію інноваційних і проєктних форм діяльності. Зроблено висновок, що створення сприятливих педагогічних умов сприяє розвитку підприємницького мислення, ініціативності, креативності, здатності до самостійного прийняття рішень і професійної самореалізації майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації. У подальшому запропоновано розробити модель формування підприємницької культури із застосуванням цифрових технологій, інноваційних форм навчання та соціального партнерства між освітніми установами й роботодавцями.

Ключові слова: підприємницька культура, професійна підготовка, педагогічні умови, майбутні фахівці, реабілітація, рекреація, підприємницька компетентність, туризм, інноваційне мислення, професійна освіта.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними трансформаціями, які зумовлюють необхідність підготовки фахівців нової формації – ініціативних, мобільних, здатних до самостійного прийняття рішень, творчого мислення та ефективного управління власною

професійною діяльністю. В умовах реформування системи охорони здоров'я та розширення приватного сектору послуг із відновлення, відпочинку та оздоровлення постає потреба у фахівцях, які володіють не лише спеціальними знаннями, а й елементами підприємницької культури.

Підприємницька культура майбутнього фахівця у сфері реабілітації та рекреації розглядається як інтегративна якість особистості, що поєднує ціннісно-мотиваційні, когнітивні та діяльнісні компоненти, спрямовані на ініціативність, інноваційність, уміння бачити й реалізовувати нові можливості в професійній діяльності; формування цієї культури передбачає не лише засвоєння теоретичних знань із менеджменту, економіки чи маркетингу, а й розвиток таких особистісних рис, як відповідальність, лідерство, комунікабельність, готовність до ризику, креативність.

У сучасних закладах вищої освіти України процес формування підприємницької культури у студентів спеціальностей «фізична терапія, ерготерапія», «реабілітація», «фізична культура і спорт» або «туризм і рекреація» залишається недостатньо системним; переважає орієнтація на теоретичну підготовку без створення педагогічних умов, що забезпечують практико-орієнтоване засвоєння підприємницьких компетентностей, розвиток підприємницького мислення та готовності до інноваційної діяльності в ринкових умовах.

Отже, актуальність дослідження зумовлена потребою теоретичного обґрунтування та практичного визначення педагогічних умов формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації, що забезпечить підвищення ефективності їхньої професійної підготовки та конкурентоспроможності на ринку праці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній науці проблема формування підприємницької культури майбутніх фахівців посідає важливе місце у структурі досліджень професійної освіти. Науковці визначають підприємницьку культуру як інтегративну характеристику особистості, що поєднує ціннісно-мотиваційні орієнтації, знання, компетентності та досвід діяльності у сфері самозайнятості й інновацій (Білова, 2013; Жилінська, 2021; Верітов, 2021); низка дослідників підкреслюють, що підприємницька компетентність має розглядатися не лише як економічна чи управлінська категорія, а як педагогічний феномен, тісно пов'язаний із розвитком особистості, критичного мислення та творчості (Москаленко & Сила, 2010; Гуменяк, 2019). Формування підприємницької компетентності, за результатами наукових пошуків, повинно відбуватися на основі ціннісно-орієнтованого підходу та інтеграції економічних, психологічних і педагогічних знань (Кінах, 2019; Майковська, 2017). Дослідження педагогічних умов свідчать, що ефективність формування підприємницької культури залежить від створення інноваційного освітнього середовища, у якому студенти отримують досвід реальної підприємницької діяльності, проєктного навчання та соціального партнерства (Алексеева та ін., 2021; Потенко, Мухіна & Асатрян, 2019). Підприємницька освіта має включати практико-орієнтовані модулі, спрямовані на розвиток самостійності, відповідальності та ініціативності (Ахметова, 2018; Шеліган, 2019). Важливими є також праці, що розкривають специфіку підприємницької культури у сфері туризму та рекреації, де вона виступає чинником інноваційності та конкурентоспроможності майбутніх фахівців (Зінькова, 2019; Скляр та ін., 2024); автори акцентують на трансдисциплінарному характері феномена, який поєднує економічну, культурну та гуманістичну складові.

Узагальнюючи погляди вітчизняних дослідників, можна стверджувати, що педагогічні умови формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації повинні базуватися на: інтеграції міждисциплінарних знань; використанні інноваційних технологій навчання; створенні творчого та партнерського освітнього середовища; формуванні ціннісних орієнтацій на соціальну відповідальність і самореалізацію в професії. Сучасна наукова література (Верітов, 2021; Жилінська, 2021; Майковська, 2017; Потенко та ін., 2019) дає підстави стверджувати, що підприємницька культура у вищій освіті є важливою складовою професійної підготовки, а її формування потребує системного педагогічного супроводу, орієнтованого на інноваційні й практико-орієнтовані форми навчання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування, визначення та систематизація педагогічних умов формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації в процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Нині в науках про освіту питання формування підприємницької культури майбутніх фахівців набуло статусу міждисциплінарної проблеми, що охоплює педагогічний, психологічний, економічний та соціальний аспекти розвитку особистості. Підприємницька культура розглядається як інтегрована якість, яка поєднує в собі систему ціннісних орієнтацій, знань, умінь і способів діяльності, спрямованих на творче й відповідальне ставлення до праці, здатність до самостійного прийняття рішень, ініціативність, інноваційність та соціальну відповідальність (Білова, 2013; Жилінська, 2021).

Науковці відзначають, що становлення підприємницької культури у майбутніх фахівців відбувається в процесі формування підприємницької компетентності, яка визначається як здатність особистості застосовувати набуті знання, уміння та навички для реалізації власних професійних ідей та інноваційних проєктів (Гуменяк, 2019; Майковська, 2017). Ця компетентність охоплює когнітивний (знання з менеджменту, маркетингу, фінансової грамотності), діяльнісний (уміння планувати, організовувати, прогнозувати результати) та особистісно-мотиваційний (цінності, мотивація до успіху, саморозвиток) компоненти (Ахметова, 2018; Шеліган, 2019).

Важливо підкреслити, що в умовах глобалізації освіти підприємницька культура стає ключовим чинником конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. На думку вчених, саме в системі вищої освіти закладаються основи самореалізації та готовності до підприємницької діяльності, особливо у сферах, пов'язаних із послугами, реабілітацією та рекреацією (Зінькова, 2019; Складар та ін., 2024). Вказані напрями діяльності вимагають від спеціалістів не лише глибоких професійних знань, а й здатності до інноваційного мислення, створення власних проєктів, управління сервісом і взаємодії з клієнтами, що обумовлює потребу у високому рівні підприємницької культури (Верітов, 2021).

Низка науковців розглядають формування підприємницької культури як педагогічно керований процес, що відбувається в умовах спеціально організованого освітнього середовища (Алексєєва та ін., 2021; Потенко, Мухіна & Асатрян, 2019); це середовище має бути побудоване на засадах інноваційності, відкритості, співпраці та практичної спрямованості навчального процесу. Важливим чинником є створення ситуацій успіху, залучення студентів до проєктної діяльності, участі у стартап-програмах, бізнес-тренінгах, симуляціях і навчальних підприємницьких іграх (Кінах, 2019; Романовський, 2013).

Дослідники акцентують, що педагогічні умови ефективного розвитку підприємницької культури мають охоплювати чотири ключові напрями: мотиваційно-ціннісний – формування позитивного ставлення до підприємницької діяльності, розвиток внутрішньої мотивації до самореалізації та інновацій (Москаленко & Сила, 2010; Ахметова, 2018); когнітивний – набуття теоретичних знань про економічні та організаційні основи підприємництва (Білова, 2013; Гуменяк, 2019); діяльнісний – залучення студентів до практико-орієнтованих форм навчання, у тому числі тренінгів, майстер-класів, стажувань, волонтерських проєктів (Алексєєва та ін., 2021; Потенко та ін., 2019); рефлексивний – розвиток здатності до самооцінювання власних підприємницьких якостей, критичного осмислення досвіду і побудови професійної траєкторії (Шеліган, 2019; Телепов, 2023).

У контексті професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації формування підприємницької культури набуває особливого значення, адже діяльність таких фахівців передбачає не лише надання послуг з відновлення здоров'я чи організації відпочинку, а й уміння створювати власні реабілітаційні центри, спортивно-рекреаційні клуби, ініціювати соціальні стартапи. Узагальнення теоретичних підходів дозволяє стверджувати, що формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації є складним педагогічним процесом, який базується на

системній інтеграції знань, умінь і цінностей; ефективне його забезпечення можливе за умови створення спеціальних педагогічних умов, що сприятимуть розвитку підприємницького мислення, інноваційної активності та відповідальної соціальної позиції здобувачів освіти (Майковська, 2017; Скляр та ін., 2024).

Методичне забезпечення процесу формування підприємницької культури у майбутніх фахівців реабілітаційно-рекреаційної галузі має ґрунтуватися на інтеграції сучасних педагогічних технологій, компетентнісного підходу та інноваційних форм організації освітнього процесу. Як свідчить аналіз наукових джерел (Білова, 2013; Верітов, 2021; Майковська, 2017), ефективність формування підприємницької культури залежить від послідовного переходу від теоретичного осмислення підприємництва до практичної діяльності, у якій здобувачі освіти отримують реальний досвід прийняття управлінських рішень, планування й організації власних проєктів.

Важливим методологічним орієнтиром у цьому процесі виступає компетентнісний підхід, який забезпечує формування не лише знань, а й готовності до їх практичного використання в умовах професійної діяльності (Кінах, 2019); у контексті підготовки фахівців у сфері реабілітації та рекреації це означає розвиток здатності до створення, просування та управління послугами, орієнтованими на оздоровлення, відпочинок і відновлення людини.

Виходячи з узагальнення наукових позицій, визначено педагогічні умови.

Перша умова – *«Формування у здобувачів позитивної мотивації до підприємницької діяльності у сфері реабілітації та рекреації»* – передбачає цілеспрямоване формування внутрішньої потреби студентів у самореалізації, досягненні успіху, професійній незалежності та соціальній відповідальності; підприємництво має усвідомлюватися не лише як економічна діяльність, а як гуманістично зорієнтований процес допомоги людям через створення якісних оздоровчих і рекреаційних послуг. Реалізація пропонованої умови здійснюється шляхом використання мотиваційних тренінгів, професійних кейсів, зустрічей із практиками галузі, тематичних дискусій і волонтерських ініціатив, які сприяють розвитку ініціативності та креативності.

Друга умова – *«Забезпечення інтеграції підприємницької складової у зміст професійної підготовки фахівців»* – підприємницька культура формується тоді, коли підприємницький компонент є невід’ємною частиною навчальних програм. Йдеться про розроблення і впровадження міждисциплінарних модулів («Менеджмент у реабілітації», «Економіка здоров’я», «Соціальне підприємництво у сфері рекреації»), включення елементів економічної грамотності до спеціальних дисциплін, поєднання теоретичних і практичних знань. При цьому важливо, щоб освітній контент сприяв розвитку стратегічного мислення, уміння аналізувати потреби ринку та пропонувати інноваційні рішення у сфері послуг.

Третя умова – *«Створення діяльнісно орієнтованого освітнього середовища для набуття досвіду підприємницької взаємодії»* – ефективність формування підприємницької культури забезпечується безпосередньою участю студентів у практичній діяльності, що моделює реальні умови підприємництва, що передбачає організацію проєктної роботи, стартап-лабораторій, бізнес-симуляцій, навчальних тренінгів і хакатонів, у межах яких здобувачі можуть розробляти власні реабілітаційні або рекреаційні продукти й презентувати їх для потенційних інвесторів чи роботодавців. Вважаємо, що подібна діяльність розвиває ініціативність, навички планування, командної взаємодії, фінансового мислення та креативного підходу до вирішення професійних завдань (Алексєєва та ін., 2021; Потенко, Мухіна & Асатрян, 2019).

Четверта педагогічна умова – *«Розвиток соціального партнерства між закладами освіти та підприємницькими структурами реабілітаційно-рекреаційного профілю»* – формування підприємницької культури передбачає реальну взаємодію студентів із середовищем майбутньої професійної діяльності, що досягається через створення мережі партнерств між ЗВО, оздоровчими центрами, туристичними підприємствами, фітнес-

клубами, медичними установами, які надають студентам можливість стажування, участі у спільних соціальних чи бізнес-проектах. Важаємо, що таке партнерство сприяє професійній соціалізації, розширює уявлення здобувачів про реальні механізми управління рекреаційною діяльністю та формує навички комунікації, відповідальності й ділової етики (Кінах, 2019; Верітов, 2021).

П'ята умова – *«Забезпечення розвитку рефлексії та саморегуляції у процесі підприємницької підготовки»* – рефлексивний компонент підприємницької культури виявляється у здатності особистості критично осмислювати власний досвід, оцінювати результати діяльності, визначати напрями подальшого професійного зростання; використання методів самооцінки, портфоліо досягнень, SWOT-аналізу, рефлексивних щоденників, групових обговорень дає змогу студентам виявляти власні сильні сторони та коригувати індивідуальні освітні стратегії (Шеліган, 2019; Телепов, 2023). Завдяки цьому формується усвідомлене ставлення до підприємництва як до процесу постійного самовдосконалення та творчого пошуку.

Отже, педагогічні умови формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації зводяться до створення цілісного освітнього простору, у якому забезпечується: стійка позитивна мотивація до підприємництва; інтеграція підприємницьких знань у зміст навчальних дисциплін; практична спрямованість освітньої діяльності; активна взаємодія із соціальними партнерами; розвиток рефлексивної культури особистості. Саме така система умов створює сприятливе середовище для становлення підприємницького мислення, інноваційної активності й професійної самостійності майбутніх фахівців, що відповідає стратегічним завданням підготовки кадрів для сучасної реабілітаційно-рекреаційної галузі.

Проведене анкетування здобувачів освіти двох закладів – Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (спеціальність «Туризм та рекреація», 78 осіб) та Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Юрія Бугая (спеціальність «Фізична терапія», 77 осіб) – дало змогу з'ясувати вихідний рівень сформованості їхньої підприємницької культури. Аналіз отриманих результатів засвідчив, що у більшості здобувачів освіти обох груп спостерігається середній рівень розвитку підприємницької культури, який характеризується наявністю базових знань про сутність підприємницької діяльності, усвідомленням її значення для професійного зростання та частковою готовністю реалізовувати власні ініціативи у сфері послуг. Водночас виявлено певні розбіжності між групами, які свідчать про специфіку професійної підготовки; у здобувачів спеціальності «Туризм та рекреація» спостерігається більш виражена позитивна мотивація до підприємницької діяльності – близько 29,5% респондентів цієї групи виявили високий рівень сформованості підприємницької культури, тоді як серед студентів спеціальності «Фізична терапія» такий рівень зафіксовано у 23,4%; частка осіб із низьким рівнем у групі «Туризм та рекреація» становить лише 19,2%, що на вісім відсоткових пунктів менше, ніж у групі «Фізична терапія» (27,3%). Отже, здобувачі, які навчаються у напрямі туризму, мають більш розвинену мотиваційно-ціннісну сферу, вищу готовність до ініціативності, креативності та самостійності у професійній діяльності (рис. 1).

Щодо когнітивного компонента, то у здобувачів спеціальності «Туризм та рекреація» виявлено дещо ширші знання у сфері менеджменту, маркетингу й організації рекреаційних послуг: 24,4% з них продемонстрували високий рівень обізнаності, тоді як серед фізичних терапевтів таких лише 20,8%. Разом із тим обидві групи показали значний відсоток респондентів із середнім рівнем знань – понад половину опитаних, що свідчить про потребу у систематизації теоретичних відомостей і практичному закріпленні підприємницьких понять під час освітнього процесу. Діяльнісний компонент в обох групах характеризується середніми показниками, однак знову ж таки з перевагою у студентів напряму «Туризм та рекреація» – так, 28,2% опитаних цієї групи продемонстрували високий рівень умінь у плануванні, організації й презентації власних проєктів, що на 4,8% більше, ніж у студентів спеціальності «Фізична терапія» (23,4%).

Порівняння вихідного рівня підприємницької культури здобувачів освіти

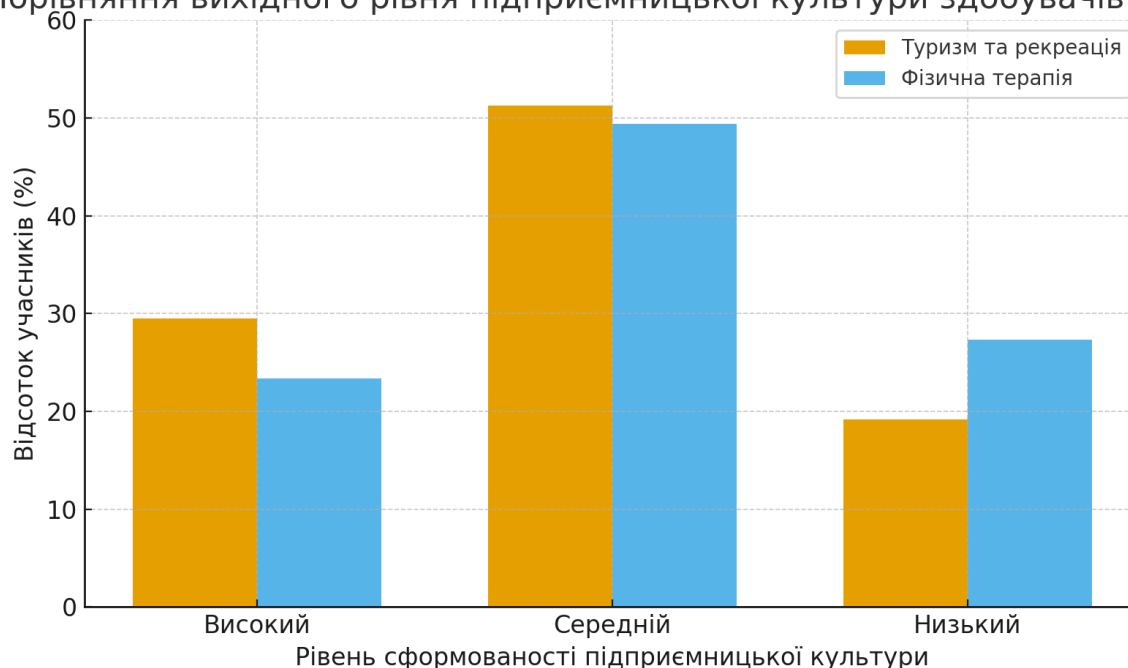

Рис. 1. Вихідний рівень сформованості підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації

Цей результат пояснюємо тим, що навчальні програми з туризму та рекреації традиційно передбачають більшу кількість практичних занять, спрямованих на розробку сервісних івентів, програм дозвілля чи туристичних продуктів, що стимулює розвиток підприємницького мислення. Водночас рефлексивно-аналітичний компонент виявився більш розвиненим саме у здобувачів спеціальності «Фізична терапія», які демонструють усвідомлення власних можливостей і відповідальності за результати діяльності; проте різниця між групами є незначною (приблизно 1%), що свідчить про відносну однорідність за цим показником. Узагальнено можна констатувати, що обидві групи студентів мають переважно середній рівень сформованості підприємницької культури, однак у здобувачів спеціальності «Туризм та рекреація» простежується помітно вищий індекс розвитку підприємницького потенціалу – як за інтегральним показником, так і за окремими складовими (мотиваційно-ціннісною та діяльнісною), що загалом підтверджує припущення, що майбутні фахівці туристично-рекреаційного профілю частіше орієнтуються на ініціативу, створення власних продуктів і роботу з клієнтами, що природно формує в них більш розвинене підприємницьке мислення.

Висновки. У ході дослідження з'ясовано, що формування підприємницької культури майбутніх фахівців у сфері реабілітації та рекреації є складним і багатовимірним процесом, який охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-аналітичний компоненти. Теоретичний аналіз наукових джерел засвідчив, що успішне становлення підприємницької культури потребує створення цілісної системи педагогічних умов, які забезпечують інтеграцію підприємницької складової у зміст професійної освіти, формування позитивної мотивації, практичну спрямованість навчання, розвиток партнерської взаємодії та рефлексивної культури особистості. Результати констатувального етапу експерименту показали, що у більшості студентів обох груп підприємницька культура перебуває на середньому рівні сформованості. Підтверджено доцільність упровадження розроблених педагогічних умов у систему підготовки майбутніх фахівців обох напрямів, адже вони сприятимуть підвищенню рівня підприємницької культури, розвитку ініціативності, креативності, уміння працювати в команді та впроваджувати інноваційні ідеї у професійній сфері.

Перспективним напрямом подальших наукових розвідок є розроблення формувального етапу експерименту, спрямованого на перевірку ефективності запропонованих педагогічних умов у реальному навчальному процесі; доцільним вбачається також створення моделі розвитку підприємницької культури майбутніх фахівців сфери реабілітації та рекреації із залученням цифрових технологій, інтерактивних платформ і стартап-інкубаторів.

ЛІТЕРАТУРА

- Алексеева, С. В., Базиль, Л. О., Байдулін, В. Б., Гриценко, І. А., Єршова, Л. М., Орлов, В. Ф., Сохацька, Г. В. (2021). *Підприємницька компетентність майбутніх фахівців: методичний посібник*. Житомир: Полісся.
- Ахметова, Л. Ф. (2018). До питання значення підприємницької компетенції учнів. *Актуальні напрями наукових досліджень про: перспективи розвитку*, 1, 56-58.
- Білова, Ю. А. (2013). Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*, 7, 15-17. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2013_7_7
- Верітов, О. І. (2021). Теоретичні засади формування підприємницької культури майбутніх тренерів-викладачів. В кн. Н. В. Чухланцева & Л. В. Шуба (Ред.), *Інноваційні педагогічні технології у фізичному вихованні та спорті* (с. 100-122). Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка».
- Гуменяк, І. (2019). Формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців педагогічного профілю. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 26 (1), 52-57. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2019-26-1>
- Жилінська, В. Д. (2021). *Формування підприємницьких компетенцій: виклики, інструменти і результати*. Київ.
- Зінькова, І. (2019). Підприємницька культура майбутніх фахівців сфери послуг і туризму: теоретичний аналіз проблеми. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання*, 30, 68-74.
- Зінькова, І. (2019). Структурно-функціональний аналіз поняття «підприємницька культура фахівців сфери послуг і туризму». *Освітній простір України*, 16 (16), 85-92.
- Кінах, Н. (2019). Підприємницька компетентність педагога в сучасному освітньому середовищі. В кн. *Професійний розвиток педагогів в умовах освітнього середовища післядипломної освіти*. Луцьк: КП ІАЦ «Волинський енергосффт». Взято з <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720683>
- Майковська, В. І. (2017). Концептуальні засади формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 54/55, 7-18.
- Москаленко, В., Сила, Т. (2010). Підприємливість як творчість. *Актуальні проблеми психології*, 48 (1), 38-45.
- Потенко, Т. А., Мухіна, Д. В., Асатрян, Г. Р. (2019). Організаційно-педагогічні умови формування підприємницьких компетенцій навчальних педагогічних занять. *Педагогіка та просвітництво*, 3, 16-25.
- Романовський, О. О. (2013). Вплив підприємництва, підприємницької освіти та підприємницьких університетів на національне економічне зростання (зарубіжний досвід). *Ефективна економіка*, 1. Взято з <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1707>
- Скляр, Г. П., Логвин, М. М., Логвин, Д. М., Черкаська, А. В., Наріжняк, К. С. (2024). Культура та підприємництво у туризмознавстві: трансдисциплінарний підхід. *Економіка та менеджмент: актуальні проблеми розвитку*, 3, 5-17.
- Телепов, С. М. (2023). Принципи формування підприємницької компетентності особистості. В кн. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених* (с. 108-109). Харків.
- Шеліган, О. Н. (2019). Підприємницька компетентність у наукових рецепціях вчених. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 31, 86-90.

REFERENCES

- Akhmetova, L. F. (2018). Do pytannia znachennia pidpriemnytskoi kompetentsii uchniv [On the importance of students' entrepreneurial competence]. *Aktualni napriamy naukovykh doslidzhen pro: perspektyvy rozvytku* [Current directions of scientific research on: development prospects], 1, 56-58 [in Ukrainian].
- Aliexsieieva, S. V., Bazyl, L. O., Baidulin, V. B., Hrytsenok, I. A., Yershova, L. M., Orlov, V. F., & Sokhatska, H. V. (2021). *Pidpriemnytska kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv* [Entrepreneurial competence of future professionals]: metodychnyi posibnyk. Zhytomyr: Polissia [in Ukrainian].
- Bilova, Yu. A. (2013). Poniattia ta struktura pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnoho profilu [The concept and structure of entrepreneurial competence of future economic specialists]. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity* [Updating the content, forms and methods of teaching and education in educational institutions], 7, 15-17. Retrieved from [in Ukrainian].
- Humeniak, I. (2019). Formuvannia pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv pedahohichnoho profilu [Formation of entrepreneurial competence of future pedagogical specialists]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka* [Teacher education: theory and practice], 26 (1), 52-57. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2019-26-1> [in Ukrainian].
- Kinakh, N. (2019). Pidpriemnytska kompetentnist pedahoha v suchasnomu osvitnomu seredovyschi [Entrepreneurial competence of a teacher in a modern educational environment]. In *Profesiinyi rozvytok pedahohiv v umovakh osvitnoho seredovyscha pisliadyplomnoi osvity* [Professional development of teachers in the educational environment of postgraduate education]. Lutsk: KP IATs «Volynenerhosoft». Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720683> [in Ukrainian].
- Maikovska, V. I. (2017). Kontseptualni zasady formuvannia pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv v Ukraini [Conceptual principles of the formation of entrepreneurial competence of future specialists in Ukraine]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity* [Problems of engineering and pedagogical education], 54/55, 7-18 [in Ukrainian].
- Moskalenko, V., & Syl'a, T. (2010). Pidpriemlyvist yak tvorchist [Entrepreneurship as creativity]. *Aktualni problemy psykholohii* [Current problems of psychology], 48 (1), 38-45 [in Ukrainian].
- Potenko, T. A., Mukhina, D. V., & Asatrian, H. R. (2019). Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia pidpriemnytskykh kompetentsii navchalnykh pedahohichnykh zaniat [Organizational and pedagogical conditions for the formation of entrepreneurial competencies in educational pedagogical classes]. *Pedahohika ta prosvitnytstvo* [Pedagogy and education], 3, 16-25 [in Ukrainian].
- Romanovskiy, O. O. (2013). Vplyv pidpriemnytstva, pidpriemnytskoi osvity ta pidpriemnytskykh universytetiv na natsionalne ekonomichne zrostannia (zarubizhnyi dosvid) [The impact of entrepreneurship, entrepreneurial education and entrepreneurial universities on national economic growth (foreign experience)]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy], 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1707> [in Ukrainian].
- Shelihan, O. N. (2019). Pidpriemnytska kompetentnist u naukovykh retseptsiiakh vchenykh [Entrepreneurial competence in scientific receptions of scientists]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika* [Teacher education: theory and practice. Psychology. Pedagogy], 31, 86-90 [in Ukrainian].
- Skliar, H. P., Lohvyn, M. M., Lohvyn, D. M., Cherkaska, A. V., & Narizhniak, K. S. (2024). Kultura ta pidpriemnytstvo u turyzmoznavstvi: transdystsyplinary pidkhid [Culture and Entrepreneurship in Tourism Studies: A Transdisciplinary Approach]. *Ekonomika ta menedzhment: aktualni problemy rozvytku* [Economics and management: current development problems], 3, 5-17 [in Ukrainian].

- Telepov, S. M. (2023). Pryntsypy formuvannia pidpriemnytskoi kompetentnosti osobystosti [Principles of forming entrepreneurial competence of an individual]. In *Nauka ta osvita v doslidzhenniakh molodykh uchenykh* [Science and education in research by young scientists] (pp. 108-109). Kharkiv [in Ukrainian].
- Veritov, O. I. (2021). Teoretychni zasady formuvannia pidpriemnytskoi kultury maibutnikh treneriv-vykladachiv [Theoretical foundations of the formation of an entrepreneurial culture of future teacher trainers]. In N. V. Chukhlantseva & L. V. Shuba (Eds.), *Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni ta sporti* [Innovative pedagogical technologies in physical education and sports] (pp. 100-122). Zaporizhzhia: NU «Zaporizka politekhnika» [in Ukrainian].
- Zhylynska, V. D. (2021). *Formuvannia pidpriemnytskykh kompetentsii: vyklyky, instrumenty i rezultaty* [Formation of entrepreneurial competencies: challenges, tools and results]. Kyiv [in Ukrainian].
- Zinkova, I. (2019). Pidpriemnytska kultura maibutnikh fakhivtsiv sfery posluh i turyzmu: teoretychnyi analiz problemy [Entrepreneurial culture of future specialists in the service and tourism sector: theoretical analysis of the problem]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 17: Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia* [Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. Series 17: Theory and Practice of Teaching and Education], 30, 68-74 [in Ukrainian].
- Zinkova, I. (2019). Strukturno-funktsionalnyi analiz poniattia «pidpriemnytska kultura fakhivtsiv sfery posluh i turyzmu» [Structural and functional analysis of the concept of "entrepreneurial culture of service and tourism professionals"]. *Osvitnii prostir Ukrainy* [Educational space of Ukraine], 16 (16), 85-92 [in Ukrainian].

EDUCATIONAL CONDITIONS FOR FORMING AN ENTREPRENEURIAL CULTURE AMONG FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF REHABILITATION AND RECREATION

Anna Fastivets,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Physical Therapy;
Higher Education Institution «International Scientific and Technical University
named after Academician Yuri Bugai»

The article provides a theoretical generalization and practical justification of the pedagogical conditions for the formation of entrepreneurial culture among future specialists in the field of rehabilitation and recreation. The essence of the concept of «entrepreneurial culture» is defined as an integrative professional and personal characteristic that combines value-motivational orientations, knowledge, skills, innovative thinking, and social responsibility. Based on the analysis of scientific sources, a set of pedagogical conditions has been identified and substantiated that ensure the effective formation of entrepreneurial culture in students: the formation of positive motivation for entrepreneurial activity; integration of the entrepreneurial component into the content of professional training; creation of an activity-oriented educational environment; development of social partnership between educational institutions and entrepreneurial structures; ensuring reflection and self-regulation in the learning process.

The study presents the results of the ascertaining stage of the experiment conducted among students of the V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (specialty «Tourism and Recreation», n=78) and applicants of the International Scientific and Technical University named after Academician Yuri Bugai (specializing in Physical Therapy, n=77), which made it possible to determine the initial level of entrepreneurial culture among future specialists in four components: motivational-value, cognitive, activity, and reflective-analytical. It was found that

most students in both groups are characterized by an average level of entrepreneurial culture development, but students majoring in Tourism and Recreation have slightly higher scores in terms of the integral level and leading components; this is explained by the more practical orientation of their professional training and the presence of disciplines that directly involve the implementation of innovative and project-based forms of activity. It is concluded that the creation of favorable pedagogical conditions contributes to the development of entrepreneurial thinking, initiative, creativity, the ability to make independent decisions, and professional self-realization of future specialists in the field of rehabilitation and recreation. In the future, it is proposed to develop a model for the formation of an entrepreneurial culture using digital technologies, innovative forms of training, and social partnerships between educational institutions and employers.

Keywords: *entrepreneurial culture, professional training, pedagogical conditions, future specialists, rehabilitation, recreation, entrepreneurial competence, tourism, innovative thinking, vocational education.*

Надійшла до редакції 27.06.2025 р.